

De visie van de IASB op de individuele entiteit respectievelijk de groep

Een zoektocht naar sporen binnen IFRS

Ralph ter Hoeven

SAMENVATTING Dit artikel bespreekt het onderscheid tussen de instrumentele visie en de institutionele visie vanuit zowel het perspectief van de individuele entiteit als de groep zelf. Naast een analyse van deze visies wordt ingegaan op de keuzes die de International Accounting Standards Board (IASB) heeft gemaakt in het nog in uitvoering zijnde *Conceptual Framework*-project. Het grootste deel van het artikel bevat feitelijk een IFRS-sporenonderzoek naar entiteitsbenaderingen die expliciet of meer impliciet uit de standaarden blijken. Het beeld dat uit dit onderzoek naar voren komt, is dat de IASB over het algemeen een institutionele visie heeft op de zelfstandige entiteit, hetgeen bijvoorbeeld wordt geïllustreerd door het feit dat *push down accounting* niet toegestaan is binnen IFRS. Als het gaat om de visie op de groep komt nadrukkelijk een economische eenheidsvisie naar voren die door ons ook als institutioneel (de groep als economisch instituut) wordt geduid. De IASB is zeker geen voorstander van de benadering dat de groep als een verlengstuk van de moeder gezien moet worden. Uit met name de ontwikkeling van een specifieke standaard (IFRS 3) komt naar voren dat de IASB zelfs de neiging heeft door te schieten in de economische eenheidsbenadering blijkend uit de introductie van de zogenoemde *full goodwill methode*.

RELEVANTIE VOOR DE PRAKTIJK Dit artikel geeft de lezer inzicht in de keuzes die de IASB heeft gemaakt in haar visie op en benadering van de entiteit zowel individueel als vanuit de groep bezien. Door op basis van sporenonderzoek binnen IFRS deze benaderingen zichtbaar te maken kunnen de standaarden in conceptuele zin beter worden begrepen en kunnen toekomstige keuzes worden voorspeld.

1 Inleiding

De International Accounting Standards Board (IASB) richt zich op het ontwikkelen van verslaggevingsstan-

daarden ten behoeve van de externe verslaggeving van 'rapporterende entiteiten' aan derden zoals (potentiële) vermogensverschaffers. De IASB heeft het daarbij consequent over de 'reporting entity' (vanaf nu: rapporterende entiteit) als emittent van deze verslaggeving. Maar wat verstaat de IASB onder deze rapporterende entiteit? Gaat ze hierbij uit van de juridische vorm van de entiteit of wordt vooral met een economisch groepsbegrip naar een dergelijke entiteit gekeken? Wordt dit begrip verder gedefinieerd en/of ingekaderd? En zo nee, kan uit de specifieke verslaggevingsregels van de IASB afgeleid worden hoe de IASB denkt over de rapporterende entiteit?

Deze vragen zijn van belang omdat ondernemingen nu eenmaal worden gedreven binnen rechtsvormen en de plicht tot het inrichten en publiceren van een jaarrekening gekoppeld is aan deze rechtsvormen. Zo is in Nederland het toepassingsgebied van Titel 9 Boek 2 BW ('de jaarrekening en het jaarverslag') duidelijk omschreven in de drie leden van artikel 2:360 BW.¹ Vooral bij intragroepstransacties maar ook bij transacties met bij de groep betrokkenen (zoals minderheidsaandeelhouders) speelt de visie op de geconsolideerde en vennootschappelijke (individuele) entiteit een belangrijke rol.

In dit artikel worden de juridische rechtsvormen waarbinnen ondernemingen kunnen worden gedreven samengevat onder de noemer entiteit en zal nader beschouwd worden welke visie op de entiteit nu spreekt uit de International Financial Reporting Standards en het *Conceptual Framework* van de IASB, hetzij direct, hetzij indirect door analyse van specifieke verslaggevingsvoorschriften. Het artikel kent de hiernavolgende opbouw. Allereerst zal aandacht worden besteed aan de verschillende visies op de entiteit die in de literatuur zijn

beschreven waarbij vooral de tweedeling *instrumentele* visie versus *institutionele visie* zal worden besproken zowel vanuit het perspectief van de individuele entiteit (paragraaf 2) als de groep zelf (paragraaf 3). In de vierde paragraaf wordt nagegaan of de IASB, met name in het 'Conceptual Framework-project' in directe zin zijn visie geeft op de entiteit. Paragraaf 5 vervolgt met een analyse aan de hand van sporen binnen IFRS van waaruit een visie op de entiteit is af te leiden. Het artikel wordt besloten met een nabeschuiving en een korte vooruitblik naar mogelijke gevolgen voor toekomstige regelgeving.

2 Visies op de entiteit

Er kunnen twee cultureel bepaalde visies op de entiteit worden onderscheiden; de instrumentele visie versus de institutionele visie (Van der Zanden, 2004, p. 228). In de instrumentele visie is de entiteit een verlengstuk van de aandeelhouders. Zij zijn de principalen die de entiteit als instrument gebruiken om hun doelstellingen te behalen. De verhouding tussen aandeelhouder en bestuur van de onderneming is te typeren als een verhouding tussen een principaal en een agent (Jensen & Meckling, 1976). Indien de onderneming wordt gedreven door een groep van vennootschappen dan is het vanuit deze visie beschouwd logisch om deze groep als een geheel te beschouwen omdat de gehele groep ten dienste staat aan het behalen van de doelstellingen die door de principalen/aandeelhouders zijn gesteld. Het is in deze visie ook logisch dat minder betekenis wordt toegekend aan de vennootschappelijke jaarrekening van de onderscheiden vennootschappen binnen de groep respectievelijk aan de vennootschappelijke jaarrekening van de moeder zelf. Op het uiteindelijke niveau van de aandeelhouder van het groepshoofd zijn de individuele entiteiten binnen de groep slechts een verlengstuk van zijn controlerend belang in het groepshoofd. De instrumentele visie kent zijn oorsprong vooral vanuit de Angelsaksische traditie van door aandeelhouders gefinancierde ondernemingen waarbinnen financiering door de kapitaalmarkt (via publieke emissies van aandelen en schuldtitels) een belangrijke rol speelt. Nobes en Parker (1998, p. 20) spreken over 'capital market systems' respectievelijk 'equity countries'. Kenmerken voor deze publieke financiering is dat de afstand tussen de eigenaar/principaal (lees de aandeelhouder) en het management van de onderneming groot is. Een individuele aandeelhouder zal doorgaans minder goed in staat zijn om direct informatie op te vragen bij de agent (het bestuur van de entiteit) waardoor de informatiekloof groot is en de principaal er belang bij heeft dat er mechanismes bestaan die ertoe bijdragen dat de belangen van de aandeelhouder worden gediend door het management van de entiteit. De instrumentele visie past in de cultuur van het Angelsaksische ondernemingsmodel waarin in een open beursgenoteerd model aandeelhouders meer gericht

zijn op de kortetermijnresultaten vanuit een voortdurende benchmark van rendementsdoelstellingen ten opzichte van alternatieve toepassingsmogelijkheden. Kenmerk van dit Angelsaksisch ondernemingsmodel is dat aandeelhouders/eigenaren slechts korte tijd aan de onderneming verbonden zijn. Het bestaan van actieve kapitaalmarkten waarin vermogensverschaffers met een paar muisklikken aan- en verkooporders kunnen geven is hier uiteraard dienstbaar aan.

De institutionele visie verplaatst het brandpunt van de beschouwing van de controlerende principaal/aandeelhouder (natuurlijk persoon) naar de entiteit zelf die als *maatschappelijk instituut* deelneemt aan het maatschappelijk verkeer. Dit instituut kent organen die een goed ondernemingsbestuur moeten borgen en waarin verschillende 'stakeholders' hun invloed kunnen uitoefenen. De AvA wordt niet zozeer beschouwd als verlengstuk van de wil van de aandeelhouders (natuurlijke personen) maar als hoogste orgaan (parlement) van de entiteit/rechtspersoon zelf. Met andere woorden, het instituut handelt via haar organen: het bestuur, de raad van commissarissen en de algemene vergadering van aandeelhouders, die elk eigen bevoegdheden hebben en verantwoordelijkheden dragen. Het handelen van deze organen staat in het teken van het behalen van het doel van 'het instituut' en niet zozeer in het teken van het doel van de eigenaren zelf. De institutionele visie past meer in culturen waarbij de financiering van de onderneming minder kapitaalmarkt gedreven is en meer plaatsvindt door middel van familieverbanden, banken en overheidsinstanties. Deze visie past in het zogenoemd *Rijnlands ondernemingsmodel* waarin de nadruk ligt op het middellange- en langetermijndenken en waarbij de continuïteit van de onderneming als maatschappelijk van belang zijnd instituut belangrijker is dan het nemen van een kortetermijnwinst.

Een klassieke confrontatie tussen beide modellen vond plaats in het voorjaar van 2003 toen de Raad van Commissarissen (RvC) van Corus Nederland NV (voormalig Hoogovens NV) vanuit het vennootschappelijk belang de verkoop van de (onder Corus Nederland NV fungerende) aluminiumdivisie niet goedkeurde. Het Engelse moederbedrijf spande vervolgens een enquêteprocedure aan bij de Ondernemingskamer (OK) van het Amsterdamse Gerechtshof met als doel om de RvC te dwingen mee te werken aan de verkoop. De OK oordeelde echter dat een RvC van een tot een groep behorende entiteit en in het bijzonder een structuurvennootschap, gehouden is om aandacht te schenken aan de vraag of de *belangen van de vennootschap* door de concernleiding voldoende zijn meegewogen in de besluitvorming en of de maatregelen ter veiligstelling van die belangen voldoende zijn. Vervolgens oordeelde de OK dat gezien de geringe mate waarin de RvC betrokken

is geweest bij het verkoopbesluit, de RvC niet onredelijk heeft gehandeld door vooralsnog niet akkoord te gaan met de verkoop van de aluminiumdivisie.²

3 Visies op de groep

Naast een visie op de enkelvoudige of zelfstandige entiteit bestaan er ook visies op de groep zelf, met andere woorden de moedermaatschappij tezamen met de door haar gecontroleerde entiteiten. In de Nederlandse wet wordt deze groep gedefinieerd als een economische eenheid waarin rechtspersonen en vennootschappen organisatorisch zijn verbonden (art. 2:24b BW). In het vervolg wordt gesproken over een groep. Feitelijk zijn er twee benaderingen te onderscheiden. De eerste is de economische eenheidsbenadering en de tweede kan geduid worden als de *'parent extension'* benadering. Deze laatste benadering ziet de groep als verlengstuk van het groeps-hoofd of beter: als verlengstuk van de aandeelhouders van de moeder. Feitelijk komt deze visie voort uit de instrumentele benadering: de groepsmaatschappijen zijn dienstbaar aan het belang van de (aandeelhouders) van de moeder. *Push down accounting* en het beschouwen van het minderheidsbelang als aandeel van *derden*³ passen nadrukkelijk in deze visie. Het fenomeen push down accounting wordt in de Verenigde Staten en Canada toegepast bij bedrijfsovernames. Feitelijk betekent deze vorm van accounting dat de journaalboeking van de overname in de boeken van de overnemende rechtspersoon wordt doorgedrukt ('pushed down') in de boeken van de overgenomen rechtspersoon. Eigenlijk wordt een boekhoudkundig beeld gecreëerd alsof de *overgenomen* rechtspersoon een nieuwe start maakt met goodwill, gehwaardeerde activa en (door de moeder ter financiering van de acquisitie) opgenomen leningen die allen verband houden met het feit dat de rechtspersoon is overgenomen en dat de boekwaarden die de moeder in haar overnamebalans opneemt in de boeken van de overgenomen rechtspersoon worden meegenomen. Op deze wijze worden grenzen van de rechtspersoon overschreden die immers in de instrumentele visie niets meer dan een boekhoudkundig verlengstuk is van de overnemende moeder.

Het past ook in de (*parent-extension*) instrumentele benadering om bij transacties binnen een groep slechts intracompany resultaten te elimineren voor zover de moedermaatschappij een belang heeft in de kopende entiteit. Het overige deel kan immers in deze benadering beschouwd worden als zijnde gerealiseerd omdat mede verkocht is aan de minderheidsaandeelhouders die in deze benadering buiten de groep staan. In de boekhouder staat deze verwerkingswijze ook wel bekend als de belangentheorie (Van der Boom et al., 1996).

De economische eenheidsbenadering gaat eigenlijk uit van de groep als economisch zelfstandig instituut. Het

ziet de groep daadwerkelijk als een weliswaar fictieve maar daarmee niet minder relevante 'entiteit'. Deze kent twee soorten aandeelhouders: die van de controlerende moedermaatschappij en de minderheidsaandeelhouders die niet-controlerende belangen hebben in groepsentiteiten. Beide groepen aandeelhouders komt het eigen vermogen van de groep toe waardoor ook transacties tussen deze groepen aandeelhouders binnen het groepsvermogen plaatsvinden. We komen hier later nog op terug. Het spreekt voor zich dat bij intragroepstransacties winsten volledig worden geëlimineerd want dergelijke transacties worden in deze benaderingen als verkopen aan jezelf of een verplaatsing van activa binnen de groep beschouwd en zijn daarmee gespeend van enige relevantie voor de groep. In de boekhouder staat deze verwerkingswijze ook wel bekend als de (economische) eenheidstheorie (Van der Boom et al., 1996).

Het is na deze schets interessant na te gaan welke visie doorklinkt uit de standaarden en overige stukken die door de IASB worden gepubliceerd. Van der Zanden (2006, pag. 658) ziet verschillen tussen IFRS en de Nederlandse verslaggevingsregels inzake activerings- en passiveringscriteria met name vanuit de achtergrond van de verschillende visies op het verschijnsel entiteit. De IASB lijkt volgens hem zonder meer uit te gaan van de Angelsaksische zienswijze. In de volgende paragrafen zal deze stelling nader worden geanalyseerd.

4 Sporen van visies op de entiteit in het Conceptual Framework van de IASB

Op dit moment is het Conceptual Framework van de IASB in ontwikkeling. In een gezamenlijke inspanning met de FASB is het project in 2004 opgestart en in acht onderdelen gesplitst. Aan het eind van 2010 legde de IASB het Conceptual-Framework-project tijdelijk stil als gevolg van een te groot beslag van andere projecten op de capaciteit van de IASB. In september 2012 heeft de IASB besloten het project weer op te starten, overigens nu zonder samenwerkingsovereenkomst met de FASB. Een deel van het project is inmiddels afgerond.⁴ Het deel over de 'reporting entity' (uiteraard voor deze bijdrage zeer relevant) is als 'exposure draft'⁵ verschenen in maart 2010. Bij twee onderdelen van het Framework zijn slechts de discussies gestart en bij vier onderdelen moeten deze zelfs nog beginnen.⁶ Het huidige Framework (IASB, 2011) bestaat uit zowel nieuwe gedeeltes (hoofdstuk 1 en 3) als uit restanten van het in 1989 gepubliceerde Framework (hoofdstuk 4). Hoofdstuk 2 is gereserveerd voor de 'reporting entity', maar is nog leeg.

4.1 De verslaggevende entiteit volgens het huidige Framework?

De notie omtrent de *verslaggevende entiteit* die op dit moment het sterkste uit de bepalingen van het Framework

naar voren komt, is die van scheiding van leiding en eigendom en het door deze scheiding veroorzaakte onvermogen van vermogensverschaffers tot het direct verkrijgen van toegang tot informatiebronnen van de entiteit. Externe verslaggeving dient daarmee de overbrugging van informatie-asymmetrie die ontstaat door deze scheiding van leiding (management) en de op afstand staande vermogensverschaffers.⁷ Het is opmerkelijk dat in het huidige Framework een visie op de entiteit ontbreekt. Hooguit kan worden geconcludeerd uit de *'Basis for Conclusions'* dat financiële verantwoordingen vanuit het perspectief van de entiteit zelf en niet zozeer vanuit het perspectief van de eigenaren van de entiteit (*'proprietors'*) moeten worden opgesteld. De IASB doet afstand van dit laatste perspectief door deze als achterhaald te beschouwen ("...the days when most businesses are proprietorships and partnerships...") en wederom te wijzen op de scheiding van management en eigendom waardoor informatieverschaffing door en vanuit de entiteit noodzakelijk is.⁸ De *entity perspective* wordt dus boven de zogenoemde *propriety perspective* gesteld wat als reden kent dat een jaarrekening voor algemene doeleinden in de informatiebehoefte moet kunnen voorzien van een brede gebruikerskring⁹ en derhalve niet alleen gericht dient te zijn op de informatiebehoefte van de eigenaren zelf.¹⁰

4.2 Exposure Draft ED/2010/2 The reporting entity

Deze ED werd in maart 2010 gepubliceerd en is een vervolg op een in mei 2008 tezamen met de FASB gepubliceerde *'discussion paper'* (IASB & FASB, 2008). Naar aanleiding van deze *discussion paper* (DP) ontvingen de Boards 84 commentaarbrieven die in deze ED zijn verwerkt. De ED blinkt vooral uit in beknoptheid. In 12 paragrafen wordt de materie behandeld. Dit in tegenstelling tot het uitgebreide voorafgaande DP van meer dan 160 paragrafen. In het ED wordt vooral aandacht besteed aan de beschrijving van een rapporterende entiteit. Drie kenmerken worden genoemd die als noodzakelijke maar niet als voldoende voorwaarden gelden voor de identificatie van een rapporterende entiteit. De entiteit moet ten eerste economische activiteiten verrichten¹¹, die, ten tweede, in objectieve zin af te zonderen zijn van overige entiteiten en die, tot slot, potentieel nuttige financiële informatie kan verschaffen aan de primaire gebruikerskring van deze informatie zoals vermogensverschaffers. Nadrukkelijk wordt gesteld dat de economische activiteiten leidend zijn voor de afgrenzing van de entiteit en niet zozeer de juridische vorm. "The existence of a legal entity is neither necessary nor sufficient to identify a reporting entity."¹² In de *'Basis for Conclusions'* verdedigt de IASB dit standpunt door te stellen dat de grenzen tussen twee entiteiten kunstmatig kan zijn. De IASB geeft als voorbeeld twee entiteiten waarvan de activiteiten sterk met elkaar verweven zijn. Vervolgens besteedt de IASB vier para-

grafen aan de geconsolideerde jaarrekening door het begrip 'control' (zeggenschap) verder uit te werken. Indien een entiteit zeggenschap over een andere entiteit uitoefent, zal een geconsolideerde jaarrekening moeten worden opgesteld. Er ontstaat een *'group reporting entity'* dat te beschouwen is als een vanuit de noodzaak van informatieverschaffing geconstrueerde economische eenheid omdat het uitgaat van de fictie van één en dezelfde entiteit terwijl juridisch gezien het eigendomsrecht van activa en de plicht tot het voldoen van verplichtingen aan de individuele entiteiten (kunnen) toebehoren.¹³ Waar in het discussion paper nog drie benaderingen voor het invullen van zeggenschap werden geïnventariseerd¹⁴ staat in het ED het criterium 'control' centraal als het gaat om de grenzen van de groep. Dit betekent dat de consolidatiekring wordt bepaald door het al dan niet hebben van 'control' en dat de grenzen van de groep samenvallen met deze kring.

Dit brengt ons tot de constatering dat de ED weinig waarde toevoegt ten opzichte van de huidige bepalingen binnen IFRS. Het controlbegrip staat immers ook centraal binnen IFRS 10¹⁵, hetgeen thans in de ED wordt bevestigd. Het is dan wel weer opmerkelijk dat in de ED vervolgens weer een definitie van control wordt gegeven die anders luidt dan die in IAS 27 (IASB, 2011) respectievelijk IFRS 10 (IASB, 2012). Definities van specifieke begrippen behoren onzes inziens tot het domein van de accounting-standaarden zelf. In een Framework zouden meer algemene begrippen (activa, verplichtingen, baten, lasten, etc.) moeten worden gedefinieerd die benodigd zijn voor de beschrijving van de conceptuele uitgangspunten.

Verder kan men zich afvragen of het verstandig is het begrip rapporterende entiteit te definiëren in een Framework. Het zijn de landen zelf¹⁶ en niet de IASB die eisen stellen aan de rapporteringsverplichtingen van de in het desbetreffende land toegestane rechtsvormen. Veronderstel dat in een bepaald land alle rechtsvormen van het type X een jaarrekening volgens IFRS moeten inrichten. Maar dezelfde IFRS bepaalt dat de desbetreffende rechtsvorm geen rapporterende eenheid kan zijn omdat nauw wordt samengewerkt met een zustermaatschappij waardoor de activiteiten van de zustermaatschappij binnen de rapporterende eenheid vallen. Dan ontstaat een vrijwel onmogelijke situatie om aan zowel de nationale voorschriften als aan de boekhoudkundige voorschriften te kunnen voldoen. Kortom, het Framework achten we geen geëigende bron om te bepalen welke kring van entiteiten jaarrekeningen voor algemene doeleinden *moeten* opstellen. Onzes inziens komt de bepaling welke entiteiten hier toe verplicht zijn toe aan de lokale jurisdicties en niet aan de IASB.

Het probleem dat de IASB schetst (dat een rapporterende eenheid nauw verweven is met een andere eenheid waardoor feitelijk een eenheid ontstaat), heeft zij feitelijk al opgelost door de definitie van activa en verplichtingen in het Framework. Een actief is een 'resource controlled by the entity' en een verplichting is een 'present obligation of the entity' (Conceptual Framework, par. 4.4). Indien op basis van deze definities en verdere uitwerking in de standaarden de conclusie gerechtvaardigd is dat activa beheerst worden door de ene entiteit terwijl de andere entiteit het juridische eigendom heeft, dan zullen de activa in de balans van de eerste entiteit worden opgenomen en worden dus juridische entiteitsgrenzen overschreden vanuit de gegeven definities van 'assets' en 'liabilities'.

Door deze economische benadering van bezittingen en verplichtingen kan volstaan worden met een juridisch vormgegeven entiteitsdefinitie. De entiteit is de rechtsvorm waarop volgens het geldend recht de rapporteringsplicht rust.¹⁷ Vervolgens zal deze entiteit op grond van definities en criteria van activa en verplichtingen respectievelijk het controlbegrip de grenzen van de enkelvoudige respectievelijk de geconsolideerde jaarrekening kunnen bepalen.

In tegenstelling tot het DP besteedt de Exposure draft geen aandacht aan de geconsolideerde eenheid als begrip. In het vervolg van dit artikel zullen we trachten na te gaan welk beeld van de rapporterende (groeps) eenheid er uit de standaarden spreekt.

5 Sporen van visies op de entiteit in de specifieke standaarden van de IASB

In het vervolg van dit artikel gaan we op zoek naar sporen binnen IFRS waaruit expliciet of impliciet een visie op de (geconsolideerde) entiteit blijkt. Om structuur aan te brengen maken we daarbij een onderscheid tussen de geconsolideerde jaarrekening (groep als eenheid) en de enkelvoudige jaarrekening (zelfstandige entiteit als eenheid).

5.1 De groep als economische eenheid

Voor wat betreft de geconsolideerde jaarrekening zijn we vooral op zoek naar sporen waaruit de visie van de IASB op de groep blijkt. Redeneert de IASB meer vanuit de parent entity zelf als eigenaar van de groep (*parent entity extension*/instrumenteel) of stelt ze de economische eenheid centraal waardoor als het ware, door de 'parent entity' en andere entiteiten binnen de groep heen, de aandeelhouders van de moeder respectievelijk de minderheidsaandeelhouders als 'gezamenlijke aandeelhouders' van de groep 'als instituut worden gezien (institutioneel).

Tabel 1 geeft een overzicht van de plaatsen waarin de visie van de IASB doorklinkt en die achtereenvolgens in subparagrafen zal worden uitgewerkt.

Tabel 1 Overzicht van sporen van het 'groepsbegrip' (entiteit is gelijk aan geconsolideerde groep)

Bron	Onderwerp	Omschrijving	Indicatie
IFRS 3	Behandeling belang derden (minderheidsbelang)	Minderheidsbelang als onderdeel van het groepsvermogen	Institutioneel
IFRS 3	Goodwill	Full of partial goodwill methode	Neutraal
IAS 27/IFRS 10	Eliminatie van intragroepsresultaten	Volledige of partiële eliminatie van resultaten behaald op transacties binnen de groep	Institutioneel

5.1.1 Behandeling minderheidsbelang

Minderheidsbelang ontstaat als het consoliderende groepshoofd niet in alle mee te consolideren entiteiten een 100%-belang bezit. Met andere woorden: delen van de groep kunnen in handen zijn van andere aandeelhouders dan die van de moedermaatschappij. De IASB heeft een nadrukkelijke institutionele (eenheids) visie als het gaat om de verwerking van dit minderheidsbelang in de geconsolideerde jaarrekening. Dat blijkt ten eerste uit de naamgeving. 'Minority-interest' is sinds de laatste aanpassing van IFRS 3 omgedoopt in 'non-controlling interest' hetgeen staat voor het belang dat in handen is van aandeelhouders die geen controlerend belang hebben in de entiteiten binnen de groep.¹⁸ Daarmee sluit het begrip aan op de controldefinitie die immers niet per se synchroon hoeft te lopen met de bezitter van een meerderheidsbelang. Evenzeer kan een bezitter van een minderheidsbelang wel degelijk 'control' uitoefenen.

Al sinds de invoering van IFRS in de Europese Unie in 2005 dient het minderheidsbelang als onderdeel van het groepsvermogen te worden gepresenteerd en wordt in de bepaling van het nettoresultaat geen rekening gehouden met het resultaat dat toekomt aan de minderheidsaandeelhouders.¹⁹ Het nettoresultaat (sluitpost van de winst-en-verliesrekening) wordt daarentegen zichtbaar gealloceerd tussen 'non-controlling interest' en de 'owners of the parent'.²⁰ Het spreekt voor zich dat de IASB daarmee nadrukkelijk de geconsolideerde eenheid niet ziet als een verlengstuk van de moedermaatschappij (groepshoofd) omdat de groepen aandeelhouders (die van de moeder en de minderheid) feitelijk hetzelfde worden behandeld. Beide zijn mede-eigenaren van de groep als economische entiteit.²¹ Dit

in tegenstelling tot de Nederlandse wetgever die in artikel 10 van het Besluit Modellen Jaarrekening (BMJ) spreekt van een aandeel van 'derden' ter aanduiding van het minderheidsbelang. De Nederlandse (door ons als instrumenteel geïndiceerde) visie spreekt ook uit het feit dat dit aandeel afzonderlijk van het groepsvermogen moet worden gepresenteerd terwijl het resultaat na aftrek van dit aandeel van derden moet worden bepaald. Met andere woorden: de wetgever is van mening dat zowel het vermogen als het resultaat vanuit het perspectief van eigenaren ('proprietors') van de 'parent' moet worden beschouwd. De overige aandelen komen letterlijk aan 'derden' toe.

Het is niet verwonderlijk dat de IASB transacties tussen de groepen aandeelhouders ziet als transacties die niet het resultaat van de geconsolideerde eenheid mogen beïnvloeden maar die binnen het groepsvermogen hun beslag dienen te krijgen. Dergelijke transacties zijn te beschouwen als verandering van de groeps eigendomsstructuur. Voorbeelden van dergelijke transacties zijn:

- a. een 80% aandeelhouder die de resterende 20% acqui-reert;
- b. een 100% aandeelhouder die een 49%-belang ver-koopt aan 'derde' partij die daarmee een non-con-trolling interest verwerft;
- c. een aandelenemissie ten behoeve van een derde par-tij waardoor een 100%-belang verwatert naar een 51% (maar nog steeds controlerend) belang.

In bovenstaande voorbeelden verandert het controle-rende belang dus niet van eigenaar. Indien dit wel ge-beurt ('loss of control'), verandert de samenstelling van de groep als eenheid waardoor wel degelijk resultaat op de transactie door de (voormalige) moeder dient te worden genomen.

Bij zowel voorbeeld b als c kan het voorkomen dat be-taalde goodwill voor de eerdere verwerving van het 100%-belang op de balans staat. De vraag is wat dan met het gedeelte goodwill dient te gebeuren dat tegen-over het verkochte minderheidsbelang staat. Je zou im-mers kunnen stellen dat met de verkoop van het be-lang aan 'derden' een overeenkomstig deel van deze goodwill ook is overgedragen. Vanuit de (institutione-le) economische entiteitsgedachte die de IASB aan-hangt, dient dit bedrag aan goodwill gewoon te blijven staan. De entiteit in kwestie (waaraan de moeder een minderheidsbelang heeft overgedragen) is immers nog steeds onderdeel van de groep (er is geen 'loss of con-trol') en vandaar dat de boekwaarden van de activa en verplichtingen van de entiteit die mee worden geno-men in de consolidatie in beginsel niet veranderen door deze verschuiving binnen de eigendomsverhou-dingen. Dit geldt dus ook voor de goodwill die destijds voor de entiteit is betaald.²² Dit zou anders zijn indien

vanuit de *parent* als eigenaar van de groep wordt gere-deneerd. In dat instrumentele model past een gedeel-telijke afboeking van het goodwillbedrag en een mo-gelijk verwateringsresultaat omdat vanuit de optiek van de parent winstpotentie is afgedragen (verkocht) aan de toegetreden minderheidsaandeelhouders. De Raad voor de Jaarverslaggeving omschrijft en legiti-meert in RJ 214.315 beide visies en legt aan de entiteit een verslaggevingskeuze voor; hetzij verwerking via het resultaat, hetzij via het vermogen. De RJ wordt dus in deze niet gedreven door een bepaalde visie.

5.1.2 Full or partial goodwill

De IASB dreef het (institutionele) economische enti-teitsbegrip tot het uiterste door in de exposure draft (IASB, 2005) voorafgaande aan de herziening van IFRS 3 de *full goodwillmethode* als verwerking van een 'verkregen' minderheidsbelang verplicht te stellen. Stel, een entiteit koopt een 80%-belang in een andere entiteit. Normaal gesproken wordt er bij de eerste consolidatie een minderheidsbelang geboekt dat over-eenkomt met met een proportioneel aandeel in de nettovermogenswaarde van de overgenomen entiteit. De IASB stelde echter voor dat, omdat de verkregen entiteit voor de volle 100% deel gaat uitmaken van de groep, de verkrijgingsprijs feitelijk gebaseerd moet worden op dit volledige belang. Met andere woorden: ook al is er dus maar een 80%-belang verworven, er dient een hypothetische prijs te worden bepaald als ware er 100% verkregen. Dit sluit aan op de gedachte dat control over een onderneming is verkregen en dat de verkrijgingswaarde daarmee de volledige waarde van deze verworven onderneming moet reflecteren (Beckman, 2008). Het verschil tussen deze fictieve prijs en de daadwerkelijk betaalde prijs voor het 80%-belang, vormde in dit model de verkrijgingsprijs van het minderheidsbelang. Omdat nu ook goodwill tegenover het minderheidsbelang wordt geboekt, wordt deze methode aangeduid met de *full goodwill-methode*. De IASB heeft na veel ontvangen kritiek dit voorstel weer ingetrokken. In IFRS 3 is nu bepaald dat per acquisitie een onderneming een keuze dient te maken of ze het minderheidsbelang tegen netto-vermogenswaarde of tegen actuele waarde (fair value) willen waarderen.²³ Uit de *Basis for Conclusions* van IFRS 3 (BC 209-216) bleek dat deze keuzemogelijk-heid op grond van consensusoverwegingen is ont-staan. De IASB was zo verdeeld dat de twee alterna-tieven ieder op zich op onvoldoende steun konden rekenen. Een 'polderoplossing' als deze heeft uitein-delijk voldoende instemming binnen de IASB bereikt.

De optie om het minderheidsbelang tegen actuele waar-de te waarderen verschilt slechts gradueel van het bepa-len van een hypothetische prijs voor het volledige 100%-kapitaalbelang (dus de gehele onderneming). Ook

bij deze methode wordt er goodwill toegerekend aan het minderheidsbelang (*full goodwill*). Voorstanders van deze methode meenden dat niet alleen de overgenomen activa en verplichtingen van de overgenomen entiteit tegen fair value moeten worden gewaardeerd maar ook de *non-controlling interest* zelf. In onze optiek is dit een merkwaardige redenatie indien gekozen wordt om *non-controlling interest* als onderdeel van het eigen vermogen van de groep te beschouwen. Eigen vermogen is immers het verschil tussen de waarde van de activa en de verplichtingen en door de verplichte integrale consolidatiemethode komt deze volledige waarde al in het geconsolideerde eigen vermogen terecht.²⁴ Het enige wat dan nog te doen staat, is dit groepsvermogen te verdelen tussen de eigenaren van de moedermaatschappij en de houders van het minderheidsbelang (*non-controlling interest*). Dit sluit ook aan bij het principe dat eigenvermogenbestanddelen niet geherwaardeerd worden (eigen vermogen is een saldopost) en sluit tevens aan bij de vervolgwaaardering die voorschrijft dat het totale perioderesultaat toegerekend moet worden aan de eigenaren van de moedermaatschappij respectievelijk aan de houders van het minderheidsbelang.

Een ander argument tegen de full goodwill methode is dat feitelijk geen transactie met de minderheidsaandeelhouders heeft plaatsgevonden. Bedacht dient te worden dat externe verslaggeving begint met het vastleggen van te boeken feiten. En een onderneming die een 80%-belang heeft verworven, heeft nu eenmaal geen 100% verworven. Het 20% resterend belang komt vanzelf via de integrale consolidatietechniek tot uitdrukking in de geconsolideerde jaarrekening. Het geeft geen pas om te doen alsof deze 20% ook is verworven als dat feit simpelweg niet heeft plaatsgevonden.

Vanwege de alternatieven die IFRS 3 nu biedt om het minderheidsbelang hetzij tegen nettovermogenswaarde (meer instrumenteel) hetzij tegen fair value te waarden (extreem institutioneel) is onze conclusie dat op dit gebied IFRS geen duidelijke visie op de groep geeft. Vandaar de kwalificatie 'neutraal' in tabel 1.

5.1.3 Eliminatie van intragroepsresultaten

De IASB is hier zowel in IAS 27²⁵ (geldend tot en met 2012; IASB, 2011) als IFRS 10²⁶ (IASB, 2012) expliciet over. Dergelijke resultaten moeten volledig worden geëlimineerd. Ook door de RJ wordt dit voorgeschreven. Beide regelgevers werken derhalve vanuit de in paragraaf 3 genoemde eenheidstheorie. Wel geldt in beide standaarden dat als vanuit de groep transacties worden verricht met niet meegeconsolideerde deelnemingen, naar rato van het door derden gehouden belang resultaat moet worden genomen. Bijvoorbeeld: in het geval een 100%-dochter goederen levert aan een deelneming waarin de groep een kapitaalbelang heeft van

30%, dient 70% van het transactieresultaat te worden verantwoord omdat deze 70% van het kapitaal in handen is van een buiten de groep staande partij. Men zou kunnen stellen dat de belangentheorie (winst nemen op intercompany-transacties naar rato van het belang dat niet door verkopende partij gehouden wordt) slechts opgeld doet bij transacties tussen de groep als eenheid en de buiten de groep staande partijen. Het mag duidelijk zijn dat dit aansluit bij het institutionele groepsbegrip omdat vanuit de groep als eenheid blijft worden geredeneerd.

5.2 De entiteit zelf als onderwerp van beschouwing

In deze subparagraaf komen IFRS-bronnen aan de orde die betekenis geven aan de plaats van en de visie van de IASB op de individuele entiteit en de door haar opgestelde enkelvoudige jaarrekening (tabel 2). Onder deze enkelvoudige jaarrekening verstaan we zowel de naast de geconsolideerde jaarrekening opgenomen vennootschappelijk jaarrekening (door de IASB genoemd: *separate financial statements*) als de jaarrekening die moet worden opgesteld door een entiteit die geen geconsolideerde jaarrekening opstelt (door de IASB genoemd: *individual financial statements*)²⁷.

Tabel 2 Overzicht van sporen van het 'enkelvoudige entiteitsbegrip' (entiteit beperkt zich tot de rechtsvorm zelf)

Bron	Onderwerp	Omschrijving	Indicatie
IFRS 2	Op aandelen gebaseerde transacties binnen een groep	Verwerking transacties in enkelvoudige jaarrekening van entiteit die de diensten ontvangt	Institutioneel
IAS 27	Oprichting nieuwe holding	Eerste waardering van ingebrachte aandelen op moment van oprichting	Instrumenteel
IAS 38	Push down accounting	Waarderingen van overgenomen activa en verplichtingen verwerken in jaarrekening van overgenomen onderneming	Institutioneel
IAS 32	Classificatie financieel instrument in jaarrekening dochtermaatschappij	Wel of niet rekening houden afspraken tot terugbetaling op hoger niveau binnen de groep	Institutioneel
IAS 40	Investment property gehouden binnen een groep	Al dan niet classificatie als beleggingsvastgoed	Institutioneel

5.2.1 Op aandelen gebaseerde transacties binnen een groep

Binnen groepsstructuren kan er voor worden gekozen om werknemers van een entiteit te belonen met aandelen van een andere entiteit; bijvoorbeeld die van de beursgenoteerde moederentiteit. Het voordeel voor de werknemers is dat deze aandelen beter verhandelbaar zijn. IFRS 2 (Share-based payment) is in 2009 geamendeerd om nadere regels over de verwerking van op aandelen gerelateerde beloningen binnen groepsstructuren te geven. Allereerst is de vraag aan de orde hoe op aandelen gerelateerde beloningen moeten worden verwerkt die zijn toegekend door de moeder van de entiteit waarin de werknemers (begunstigden) werkzaam zijn (dochter). Daarbij wordt door de IASB allereerst gesteld dat de beloning wordt afgewikkeld in aandelen van de dochter. Omdat de moeder een beloning arrangeert in aandelen die niet van haarzelf zijn (immers het betreft aandelen van de dochter) dient zij in haar enkelvoudige jaarrekening de transactie te verwerken als een 'cash settled' aandelentransactie. Dit betekent dat in de enkelvoudige jaarrekening van de moederentiteit een op de actuele waarde van de aandelen gebaseerde *verplichting* moet worden opgenomen (IFRS 2.43C). In de jaarrekening van de dochter wordt de transactie verwerkt als een 'equity settled' aandelentransactie en dus als een eigenvermogensinstrument (daarbij aannemende dat aan de gewone voorwaarden voor equity-settled kan worden voldaan). Het aardige is nu dat in de geconsolideerde jaarrekening van de moeder deze beloning als 'equity-settled' (toename groepsvermogen) behandeld zal worden. Op groepsniveau is immers sprake van een 'equity-settled' regeling. Dit betekent derhalve dat de moeder deze regeling op verschillende wijze dient te verwerken in haar enkelvoudige respectievelijk geconsolideerde jaarrekening. De IASB geeft dus aan de enkelvoudige jaarrekening van de moeder 'zelfstandige betekenis' hetgeen wijst op een institutionele visie. Immers, vanuit een instrumentele visie had geredeneerd kunnen worden dat de verwerkingswijze in de geconsolideerde jaarrekening doorgedrukt had moeten worden in de enkelvoudige jaarrekening van de moeder. De moedermaatschappij zelf is immers ook maar een instrument van de aandeelhouders en het maakt niet zoveel uit of de moeder nu aandelen van haarzelf of van haar dochter had toegekend; het zijn en blijven aandelen binnen de door de aandeelhouders van de moeder gecontroleerde groep. Maar zo instrumenteel denkt de IASB dus nadrukkelijk niet (IFRS 2.B50).

Vervolgens komt de vraag aan de orde hoe deze dochter nu de regeling moet verwerken indien niet in eigen aandelen maar in aandelen van de moeder wordt afgewikkeld. De IASB maakt nu onderscheid of de moeder respectievelijk de dochter de verplichting op zich heeft genomen om de aandelen af te wikkelen. Indien de moeder dat heeft gedaan, geeft de moeder eigenlijk

rechtstreeks een beloning (haar eigen aandelen) aan de werknemers van de dochter. Vanuit de dochter gezien brengt de moeder (informeel) kapitaal in door deze beloning toe te kennen en wordt deze regeling in de boeken van de dochter gezien als een 'equity settled' regeling. Het eigen vermogen van de dochter neemt dus toe met de waarde van het beloningspakket.

Indien de dochter zelf de toekenning richting haar werknemers heeft gedaan en de verplichting op zich heeft genomen in aandelen van de moeder af te wikkelen, ontstaat een andere situatie. De dochter kent nu een beloning toe in aandelen van een *andere* entiteit (namelijk de moeder) dus moet zij deze transactie beschouwen als een 'cash settled' aandelentransactie. De dochter dient derhalve een verplichting in haar balans op te nemen (IFRS 2.43B).

Uit beide bovengenoemde gevallen blijkt dat de IASB betekenis geeft aan de verschillende posities van entiteiten binnen de groep (respectievelijk aan het eigen perspectief van de enkelvoudige jaarrekening) in de vormgeving van op aandelen gerelateerde beloningen hetgeen op een institutionele visie duidt.

5.2.2 Oprichting nieuwe holding

IFRS kent geen verplichting tot het opstellen van een enkelvoudige jaarrekening maar heeft wel een aantal voorschriften *indien* een enkelvoudige jaarrekening wordt opgesteld. Deze zijn vooral opgenomen in IAS 27. In het kort komt het erop neer dat de kapitaalbelangen tegen kostprijs of als financieel instrument (IAS 39/IFRS 9) moeten worden verwerkt. In het laatste geval zal tegen reële waarde moeten worden gewaardeerd omdat deze grondslag in beginsel voor aandelen geldt. Wij veronderstellen in het vervolg dat tegen kostprijs zal worden gewaardeerd. Hoe moet nu die kostprijs worden bepaald indien een nieuw groepshoofd wordt opgericht waarin alle aandelen van het oude groepshoofd worden ingebracht. Het nieuwe groepshoofd kent dezelfde aandeelhoudersstructuur vergeleken met het oude groepshoofd. Kortom het enige wat er verandert, is dat er een nieuwe holding tussen de oude holding en de aandeelhouders wordt ingevoegd. De IASB bepaalt nu dat in de nieuwe holding de kostprijs van de ingebrachte aandelen gelijk moet zijn aan de boekwaarde van de kapitaalbelangen zoals door de oude holding gewaardeerd. Met andere woorden: er mag geen herwaardering van het kapitaalbelang plaatsvinden louter doordat er een nieuwe holding is opgericht. Stel dat de boekwaarde van de door de oude holding gehouden kapitaalbelangen € 30 miljoen bedraagt en de fair value van deze kapitaalbelangen € 100 miljoen bedraagt. Dan zal de op kostprijs gebaseerde inbrengwaarde van de oude holding in de boeken van de nieuwe holding dus € 30 miljoen moeten bedragen, ook al

zijn de aandeelhouders overeengekomen dat de aandelen tegen reële waarde worden ingebracht. In een institutionele benadering zou het voor de hand liggen om de beginwaardering te enten op de waardering die civielrechtelijk in de inbrengovereenkomst is overeengekomen. Veronderstel dat de inbrengwaarde van € 100 miljoen daadwerkelijk een reële waarde is dan zou volgens het Nederlands recht de nieuwe rechtspersoon toch voor 100 miljoen aan aandelen mogen plaatsen en daarbij past uiteraard een waardering van het ingebrachte vermogen tegen € 100 miljoen als beginwaarde. Dan wekt het bevreemding als in de jaarrekening vervolgens blijkt dat de inbrengwaarde is teruggebracht tot € 30 miljoen. Zoals ook in een latere IFRIC-Update bevestigt, dient deze van een instrumentele benadering getuigende ‘rule’ van de IASB nadrukkelijk als een uitzonderingsbepaling te worden gezien die slechts van toepassing is op deze specifieke situatie. Het komt ons voor dat de IASB deze bepaling vooral heeft opgenomen ter voorkoming van misbruik; in deze specifieke situatie dient ‘*substance*’ (er is niets veranderd in middelenbasis van de groep) boven de ‘*form*’ te worden gesteld. Let wel: deze restrictie geldt alleen als de enkelvoudige jaarrekening op basis van IFRS wordt opgesteld.

5.2.3 Push down accounting

Zoals eerder beschreven houdt deze vorm van accounting in dat de journaalboeking van de overname in de boeken van de overnemende rechtspersoon wordt doorgevoerd in de boeken van de overgenomen rechtspersoon.

Push down accounting betekent dus feitelijk dat de continuïteit van de verslaggeving in de zelfstandige entiteit wijkt voor het belang van de moeder die eruit bestaat dat de waardering van de activa en verplichtingen die zij bij een bedrijfsovername heeft verworven gereflecteerd moet worden in de boeken van de overgenomen entiteit. Door de overname wordt de band tussen de overgenomen entiteit en de oude moeder verbroken en wordt door de overgenomen entiteit een *fresh start* (qua verslaggeving) onder de vleugels van de nieuwe moeder gemaakt.

Indien de overgenomen rechtspersoon IFRS toepast is push down accounting evenwel niet toelaatbaar. Als het gaat om goodwill en immateriële activa is het volgens IAS 38 verboden om interne goodwill en zelf-ontwikkelde immateriële activa op de balans te zetten. Ook de herwaardering van activa en verplichtingen naar reële waarde op de overnamebalans van de moeder zal niet kunnen worden gevolgd als deze strijdig is met de specifieke IFRS die gelden voor de waardering van activa en verplichtingen. En zelfs dan zal de overgenomen rechtspersoon van stelsel moeten wijzigen om dichter bij de waar-

dering in de overnamebalans te komen. Ook door de moeder opgenomen leningen ter financiering van de acquisitie kunnen niet zomaar worden doorgezakt naar de dochter tenzij de dochter zelf de verplichting tot het terugbetalen van gelden op zich neemt.

De IASB kent dus een meer institutionele visie op de rechtspersoon die IFRS toepast. Ook al is de zeggenschap in de rechtspersoon overgedragen aan een andere partij, dit rechtvaardigt niet dat de rechtspersoon zelf in verslaggevingstechnische zin een verlengstuk wordt van (de aandeelhouders van) de overnemende rechtspersoon.

5.2.4 Classificatie van een financieel instrument

Bij de classificatie van een financieel instrument (als eigen of als vreemd vermogen) blijkt uit IAS 32 AG 29 dat feitelijk een institutionele benadering moet worden toegepast. In deze paragraaf wordt een voorbeeld genoemd van een dochter die een financieel instrument uitgeeft die door de moeder van extra terugbetalingsgaranties wordt voorzien. Zowel de dochter (in haar eigen jaarrekening) als de moeder (in haar geconsolideerde jaarrekening) passen nu afzonderlijk de criteria toe die in IAS 32 zijn opgenomen ten behoeve van de classificatie van het instrument als eigen of als vreemd vermogen. Het zou dus zeker zo kunnen zijn dat het financiële instrument op dochterniveau als eigen vermogen classificeert terwijl de moeder deze als verplichting dient te classificeren in de geconsolideerde jaarrekening. Immers in deze jaarrekening dient beoordeeld te worden of de groep als geheel een terugbetalingsverplichting in de richting van een derde heeft.

Ook in deze instantie geeft de IASB betekenis aan de jaarrekening van een entiteit binnen de groep hetgeen duidt op een institutionele visie.

5.2.5 Investment property gehouden binnen een groep

Stel dat binnen een groep de ene entiteit vastgoed verhuurt aan een andere entiteit. De hurende entiteit gebruikt het vastgoed voor haar eigen bedrijfsactiviteiten (‘owner occupied’). De vraag is of de verhurende entiteit dit onroerend goed moet classificeren als beleggingsvastgoed (‘investment property’) indien aan de daartoe gestelde voorwaarden voldaan wordt (IAS 40.5). In een instrumentele visie zou gesteld kunnen worden dat de verhurende entiteit een verlengstuk is van de moeder van de groep die het onroerend goed ten behoeve van de eigen groepsactiviteiten inzet. Per slot van rekening wordt het onroerend goed niet aan derden buiten de groep verhuurt. De IASB noemt dit argument wel in IAS 40.B21-24 maar acht deze alleen maar toepasbaar voor de geconsolideerde jaarrekening.²⁸ Op het niveau van de verhurende groepsentiteit zelf zal het onroerend goed als *investment property* classificeren indien door deze en-

titeit het onroerend goed als beleggingsobject wordt gezien (institutionele visie). Het feit dat het onroerend goed vanuit het perspectief van de groep voor eigen gebruik wordt aangewend doet hier niets aan af. Er wordt dus door de IASB nadrukkelijk een onderscheid gemaakt tussen een entiteitsperspectief en een groepspectief, hetgeen de institutionele visie op de (individuele) entiteit ondersteunt.

6 Conclusies en nabeschuiving

Het beeld dat uit de voorgaande paragraaf naar voren komt, is tamelijk eenduidig. Als het gaat om de geconsolideerde eenheid (groep) wordt nadrukkelijk afstand gedaan door de IASB van de verlengstuk-van-de-moeder-*(parent entity extension)*-gedachte. De groep wordt gezien als economische eenheid met twee groepen aandeelhouders: die van de moedermaatschappij enerzijds en de groep die een niet-controleerend ('minderheids') belang in groepsmaatschappijen houdt anderzijds. Transacties tussen deze twee groepen (zonder verlies van 'control') dienen derhalve binnen het eigen vermogen van de groep plaats te vinden. Het minderheidsbelang is dus in de ogen van de IASB nadrukkelijk geen belang van *derden* (deze benaming past in de verlengstuk-van-de-moeder-gedachte) maar een belang van 'eersten'.

Als het gaat om de individuele entiteiten binnen de groep respecteert de IASB de grenzen en de integriteit van deze entiteiten. *Push down accounting* wordt impliciet beschouwd als een ongewenste verbreking van de continuïteit in verslaggeving door de entiteit. Een verandering van het controleerend belang kan geen invloed hebben op de inhoud van verslaggeving van de entiteit. Deze heeft zich te houden aan de specifieke regels en dient deze stelselmatig toe te passen. De uitzondering die we hebben kunnen vinden is de verslaggeving in een nieuwe holding waarbinnen feitelijk niets verandert buiten het creëren van een nieuwe rechtspersoonlijke schil om de moedermaatschappij. Hierbij geldt dat de IASB alleen voor deze specifieke situatie enkele specifieke regels voor de waardering tegen kostprijs heeft gesteld. Wij achten deze beperking in de eerste waardering van het aandelenbelang van de nieuw opgerichte holding niet zozeer een uitvloeisel van de toepassing van een Angelsaksische visie op de entiteit. In deze specifieke situatie waarin de ene holding wordt vervangen door een andere holding is de IASB van mening dat er in wezen niets verandert en dat de transactie als zodanig geen econo-

mische betekenis heeft. Het is een uitvloeisel van de *substance over form* gedachte die mede geënt lijkt te zijn op het voorkomen van misbruik.

Het blijkt dus niet zo te zijn dat uit de standaarden nu een uitgesproken Angelsaksische (aandeelhouders gedreven) visie op de entiteit spreekt. Feitelijk is de visie die uit IFRS spreekt redelijk tot goed inpasbaar in het Rijnlandse denken over de entiteit. Dat laat onverlet dat de standaarden door Angelsaksische instanties (denk aan de FASB) qua inhoud beïnvloed kunnen worden en uiteraard beïnvloed zijn. Echter, gesteld zou kunnen worden dat de zware Angelsaksische invloed op de inhoud van de standaarden²⁹ niet zichtbaar wordt in de gevonden sporen waaruit entiteitsvisies spreken.

We zijn van mening dat de IASB met deze perspectieven op de groep respectievelijk de individuele entiteit de juiste balans weet te vinden tussen de uiterste visies op de entiteit. Nadrukkelijk komt niet uit de regels naar voren dat de IASB een Noord-Amerikaanse instrumentele visie op de (groeps)entiteit heeft geadopteerd. Het grootste gevaar is wellicht dat ze geneigd kan zijn door te slaan in het eenheidsperspectief van de geconsolideerde jaarrekening. Dit kwam met name tot uitdrukking bij het voorstel om de *full goodwill methode* in te voeren.

Het is niet goed denkbaar dat de IASB wat de geconsolideerde jaarrekening betreft van de 'economische instituutvisie' zal afstappen. Tevens zal de IASB de verslaggevingsintegriteit van de zelfstandige entiteit naar onze mening zeker blijven respecteren. Het fenomeen 'push down accounting' lijkt volstrekt geen kans te hebben om door de IASB serieus te worden genomen. De IASB gebiedt niet tot het opstellen van een enkelvoudige jaarrekening naast een geconsolideerde jaarrekening en zal dat naar onze inschatting blijven overlaten aan de lokale jurisdicties. Maar in die instanties dat de IASB wel uitspraken doet over de enkelvoudige jaarrekening *indien* deze wordt opgesteld, verwachten wij dat de institutionele visie overwegend zal blijven doorklinken in de standaarden. ■

Prof. dr. R.L. ter Hoeven is partner bij Deloitte Accountants en hoogleraar Externe Verslaggeving aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Noten

¹ In artikel 2:360 BW is aangegeven op welke rechtspersonen en vennootschappen titel 9 boek 2 BW van toepassing is.

² Ook het in het voorjaar van 2012 ontstane

conflict op het gebied van 'corporate governance' binnen de Van Gansewinkel Groep kan gezien worden als een conflict tussen twee culturen. De onafhankelijke commissarissen binnen de RvC

en de Centrale Ondernemingsraad (COR) verzetten zich tegen de door (van private equity huize afkomstige) aandeelhouders afgedwongen benoeming van de CEO en willen alsmede de zeg-

genschap binnen de onderneming ingrijpend aanpassen. Deze aanpassing zou ertoe moeten leiden dat het recht tot het benoemen en ontslaan van bestuurders wordt weggenomen van de aandeelhouders en in handen komt van de RvC zelf die daartoe zou moeten worden uitgebreid met een onafhankelijk lid. De aandeelhouders mogen in de huidige structuur de drie stemmen vertegenwoordigende voorzitter van de RvC leveren waardoor de aandeelhouders doorslaggevende invloed kunnen uitoefenen op de stemverhouding binnen de RvC.

3 Zie verder paragraaf 5.1.1.

4 'Phase A: Objectives and qualitative characteristics' is afgerond en is opgenomen in hoofdstuk 1 en 3 van het huidige Framework.

5 ED/2010/2 *Conceptual Framework for Financial Reporting: The Reporting Entity*.

6 Zie: www.iasplus.com onder de tab 'projects' en vervolgens onder 'Conceptual Framework – comprehensive project'.

7 Framework OB 5, OB 9 en BC 1.8.

8 Conceptual Framework, BC1.8.

9 In het Framework, paragraaf OB2, wordt gesteld dat de primaire gebruikerskring bestaat uit de huidige en potentiële aandeelhouders, vermogensverschaffers en overige crediteuren van de entiteit. Een nadere motivering hiervoor wordt gegeven in BC1.16. Deze gebruikerskring heeft de meest urgente behoefte aan de in de jaarrekening opgenomen informatie en velen zijn niet in staat om de onderneming te dwingen in hun informatiebehoeften te voorzien.

10 Zie paragraaf OB 5 van deze Exposure Draft.

11 Respectievelijk 'gaan verrichten' of 'hebben verricht'.

12 ED/2010/2, RE4.

13 Een klassiek voorbeeld is een dochtermaatschappij die failliet gaat zonder dat de moedermaatschappij ingrijpt of zich anderszins garant stelt.

14 Naast het control-concept onderzocht de IASB in het DP (IASB, 2008) ook nog de common-control- en de risks-and-rewards-benadering. In dit DP sprak de Board al zijn voor het control zoals deze thans ook aanwezig is binnen IFRS (IAS 27).

15 IFRS 10 is de opvolger van het deel van IAS 27 dat handelt over de geconsolideerde jaarrekening waaronder consolidatieplicht op basis van 'control'. IFRS 10 geldt voor jaarrekeningen met een boekjaar aanvangend op of na 1 januari 2013.

16 Al dan niet verenigd zijnde in landenunies zoals de Europese Unie.

17 Het bestek van dit artikel laat niet toe dat uitgebreid ingegaan wordt op de zogenaamde 'combined financial statements' (een jaarrekening van entiteiten die worden samengevoegd). De IASB beperkt deze combined financial statements tot entiteiten onder gemeenschappelijke leiding (*common control*). Het is onzes inziens aan de partijen in het maatschappelijk verkeer om te bepalen in hoeverre dit type jaarrekeningen op basis van IFRS kunnen worden opgesteld en van een accountantsverklaring kunnen worden voorzien. Het lijkt mij niet de taak van de opsteller van inrichtingsvoorschriften (c.q. de IASB) om beperkingen op te leggen of voorwaarden te stellen aan entiteiten die mogen rapporteren op basis van IFRS.

18 Zie IFRS 10 BCZ 155.

19 Deze bepaling is al sinds 2000 in IFRS (door middel van aanpassing IAS 27) opgenomen. Zie ook IFRS 10 BCZ 156.

20 Dit geldt voor winsten en verliezen; ook al

leiden deze laatste tot een negatief groepsvermogen.

21 Zie IFRS 10 BCZ 159.

22 Zie ook IFRS 10 BCZ 168.

23 De Feijter en Van der Tas (2011, p. 614) troffen in een jaarrekeningonderzoek onder 47 Europese ondernemingen (boekjaar 2010) slechts zes bedrijfscombinaties aan waarin deze keuze expliciet werd toegelicht. In drie gevallen koos men voor fair value en in drie gevallen voor nettovermogenswaarde als waarderingsalternatief.

24 Beckman (2008) verdedigt de full-goodwill-methode vanuit de benadering dat control over de gehele onderneming wordt verkregen. We beamen dit uiteraard, alleen voegen we eraan toe dat deze gedachte juist ten grondslag ligt aan de integrale consolidatiemethodiek die de volledige 'resources' van de verkregen onderneming aan de economische eenheid doet toevoegen. De boekhoudkundige waarde van deze resources (lees: de nettovermogenswaarde) vormt dan vanzelf de eerste waardering van het in eigen vermogen begrepen (en tevoorschijn komende) minderheidsbelang. Het is dus niet zo dat alleen de full goodwill methode aansluit op de economische eenheidsbenadering. Deze benadering wordt in onze ogen vooral vormgegeven door de consolidatietechniek (integraal) en de plaats van het minderheidsbelang (deel van het eigen vermogen van de groep).

25 IAS 27.20.

26 IFRS 10.B86c.

27 Zie bv. IFRS 2.43A.

28 Zie ook IAS 40.15.

29 Vooral door de reeds langdurige en intensieve samenwerking tussen de IASB en de FASB.

Literatuur

■ Beckman, H. (2011). Verantwoording van goodwill bij overnames: purchased goodwill dan wel full goodwill, *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 82(1/2), 15-24.

■ Boom, A.H. van der, Bosma, J.J., Grift, F. van der, & Achtersberg R.D. (1996). *Comptabele informatie*. Groningen, Nederland: Wolters-Noordhoff.

■ Feijter, R. de, & Tas, L.G. van der (2011). Bedrijfscombinaties en transacties met minderheidsaandeelhouders. *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, 85(12), 610-620.

■ International Accounting Standards Board

(IASB). (2012). *International Financial Reporting Standards, Consolidated without early application. Official Pronouncements applicable on 1 January 2013*.

■ International Accounting Standards Board (IASB) (2011). *International Financial Reporting Standards, consolidated without early application. Official Pronouncements applicable on 1 January 2012*.

■ International Accounting Standards Board (IASB) (2010). ED/2010/2 *Conceptual framework for financial reporting: The reporting entity*.

■ International Accounting Standards Board

(IASB) & Financial Accounting Standards Board (FASB) (2008). Discussion paper *preliminary views on an improved conceptual framework for financial reporting: The reporting entity*.

■ International Accounting Standards Board (IASB) (2005). *Exposure draft of proposed amendments to IFRS 3 business combinations*.

■ Jensen, M.C., & Meckling, W.H. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and ownership structure. *Journal of Financial Economics*, 3(4), 305-360.

■ Nobes, C., & Parker, R. (1998). *Comparative international accounting*. London, Engeland:

Prentice Hall Europe.

- Zanden, P.M., van der (2006). Verantwoording van activa en passiva. In M.J. Kroeze, C.M. Harmsen, M.W. Josephus Jitta, L. Timmerman, J.B. Wezeman, & P.M. van der Zanden (redactie), *Verantwoording aan Hans Beck-*

man. Liber Amicorum aangeboden aan Prof. mr. H. Beckman (pp. 647-658). Deventer, Nederland: Kluwer.

- Zanden, P.M. van der. (2004). De consequenties van de institutionele en de instrumentele visie op de vennootschap voor de financiële

verslaggeving. In C. Camfferman, T.L.C.M. Groot en F. van der Wel (redactie), *Tussen de regels, Liber Amicorum aangeboden aan Prof. dr. J. Klaassen RA* (pp. 228-244). Groningen, Nederland: Wolters-Noordhoff.